

Jelle Hannema, Vitens:

'IK BEGIN ONGEDULDIG TE WORDEN'

TEKST DORINE VAN KESTEREN | FOTOGRAFIE MARCEL MOLLE

Drie extreem droge zomers op een rij: het is geen toeval meer. Volgens Jelle Hannema, directeur van Vitens, is het hoog tijd dat we het watersysteem aanpassen aan deze nieuwe werkelijkheid. Met als doel: de 'waterkoek' vergroten. Doen we dit niet, dan kan het drinkwaterbedrijf op termijn niet meer aan de stijgende watervraag voldoen.

'Het verdeelvraagstuk wordt steeds spannender'

Het was een spannende zomer voor Vitens. Twee keer moest het drinkwaterbedrijf een beroep doen op zijn klanten om zuiniger te zijn met water. Vanwege exorbitant verbruik raakten de waterreservoirs in rap tempo leeg. Nog even en Vitens moest de druk in de leidingen verlagen, met het risico dat er in sommige huizen geen water meer uit de kraan zou komen. Uiteindelijk gebeurde dat niet, maar het scheelde niks. "Het was langdurig warm en droog en de watervraag liep snel op. *All time high* was vrijdag 7 augustus, toen er 40 procent en op sommige plekken zelfs 70 procent meer water werd verbruikt dan normaal", blikt Vitens-directeur Jelle Hannema terug.

De watervraag zit al langer in de lift. De productie van Vitens, dat 5,8 miljoen huishoudens in vijf provincies van drinkwater voorziet, groeide de afgelopen vijf jaar met 7,5 procent. Dat krijg je als hittegolven geen uitzondering, maar regel zijn geworden. Dit jaar zag het drinkwaterbedrijf de hoogste pieken in de levering in Gelderland en Overijssel – niet toevallig de provincies met verhoudingsgewijs de meeste woningen met tuinen. "Het leeuwendeel van het particuliere watergebruik is gerelateerd aan het buitenleven. De tuin sproeien, de steeds populairdere opzettzwembaden – en dat zijn soms baden waar 5.000 liter water in gaat hè."

In Twente en de Achterhoek pompten jullie op sommige dagen meer grondwater op dan de vergunning van de provincie toestaat. Dat gebeurde in 2018 en 2019 ook al. Vrezen jullie geen sancties?

"Overschrijding mag niet en is per definitie onwenselijk. We bespreken dit tijdig met de provincie en meestal levert dat een goed gesprek op. De provincie snapt ons dilemma. Zij >

snappt ook dat een sanctie geen zin heeft, omdat wij geen alternatief handelingsperspectief hebben, maar wel de wettelijke taak om alle huishoudens en bedrijven in ons werkgebied van drinkwater te voorzien. De overschrijdingen van de vergunningen leiden

ook tot extra urgentie om afspraken te maken over aanvullende wincapaciteit. Die gesprekken lopen nu. Zo wordt onderzocht of een aantal vergunningen die als gevolg van Natura 2000, verzilting of waterkwaliteit van de bron niet volledig inzetbaar zijn, toch inzetbaar te maken zijn. Zoals bijvoorbeeld in Vechterweerd of Hammerfliet.”

U zegt: drie extreem droge jaren op rij, het is geen toeval meer.

“We leven in een nieuwe werkelijkheid; het huidige watersysteem loopt tegen z'n grenzen aan. Je kunt niet oneindig water blijven onttrekken. Als we op dezelfde voet doorgaan, wordt water steeds schaarser en het verdelingsvraagstuk steeds spannender. Het is tijd voor een fundamentele discussie over de toekomst van het watersysteem, voor een watertransitie.

Door de klimaatverandering wisselen lange droge periodes en periodes met veel neerslag elkaar af. Per saldo valt er genoeg water, maar nu wordt een derde van de neerslag afgevoerd via de rivieren en dan ben je het kwijt. Allereerst

‘Wij hebben ontdekt dat het watergebruik in elkaar zakt op het moment dat er op Buienradar een bui aankomt’

moeten we dus de focus verleggen van water afvoeren naar water vasthouden. Omgekeerd polderen, noem ik dat. Met dezelfde ambitie, samenwerking en volharding als waarmee we Nederland ooit hebben drooggemaakt, moeten we nu de kwetsbare gebieden weer natter maken. Zo kunnen we ervoor zorgen dat de totale ‘waterkoek’ groter wordt, en dat wij ook op de lange duur water kunnen blijven winnen.

Het tweede uitgangspunt van een toekomstbestendig watersysteem is: functie volgt peil. Als je bijvoorbeeld besluit dat het noodzakelijk is het waterpeil in de winter en de lente hoger te houden, dan heeft dat consequenties voor de landbouw. Dat kan betekenen dat in sommige gebieden niet alle agrarische activiteiten meer kunnen plaatsvinden omdat het land te nat is. Andersom kan ook, dat je moet concluderen dat bepaalde teelten in bepaalde droge gebieden niet meer mogelijk zijn. Overigens zien ook steeds meer boeren het belang van voldoende water in de zomerperiode en daarmee van een ander peilbeheer.”

Vitens heeft dit toekomstperspectief uitgewerkt in ‘Panorama Waterland’

“Panorama Waterland is een integraal concept voor gebiedsontwikkeling, dat is gebaseerd op een proefgebied op de Sallandse Heuvelrug. Het vertrekpunt is: de ruimtelijke inrichting volgt het watersysteem. Overtollige neerslag pompen we niet weg, maar bufferen we voor gebruik in droge tijden. Hiervoor gebruiken we een netwerk van landschappelijke wadi's: beddingen waarin het water trapsgewijs wordt opgevangen, om vervolgens te infiltreren in de ondergrond of weer naar de hoger gelegen delen van het gebied te pompen. Zo kan er een ‘eeuwige bron’ ontstaan: permanente beschikbaarheid van voldoende water voor landbouw, natuur en drinkwaterwinning. Zo'n eeuwig bron biedt agrariërs houvast bij de transitie naar duurzame kringlooplandbouw, zonder uitspoeling van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen naar bodem en grondwater.”

Ook in de woningbouw is winst te behalen

“De woning van de toekomst perkt het watergebruik op een slimme manier in. Zo werken wij mee aan pilots met reinigingssysteem Hydraloop, waarmee je binnenshuis water kunt recyclen. Mensen kunnen het water uit de douche en

wasmachine dan bijvoorbeeld opnieuw gebruiken om de wc te door te trekken. De verwachting is dat een gezin op deze manier tot 45 procent minder water kan verbruiken. Daarnaast zijn er voorzieningen in woningen en tuinen die regenwater vasthouden. Met speciale opvangsystemen kunnen onder meer toiletten, wasmachine en buitenkraan structureel van hemelwater worden voorzien. Het water wordt gefilterd, opgeslagen in een tank in de grond of zak in de kruipruimte en gaat via een pomp naar de gebruikspunten.

Verder moet de drinkwatersector zich oriënteren op de vraag voor welke hoeveelheid water we drinkwaterkwaliteit willen blijven leveren. Slechts 2 liter van de 130 liter water die iedere Nederlander dagelijks gebruikt, is bedoeld voor consumptie. Is het dan wel nodig om die volledige 130 liter volledig schoon te maken? Neem de tuin sproeien: als we dat nu eens uit het huishoudelijk water kunnen halen, dat zou zoveel schelen. Wij hebben ontdekt dat het watergebruik in elkaar zakt op het moment dat er op Buienradar een bui aankomt. Dat zegt toch genoeg?”

En er moet een einde komen aan de ‘wildwest’-toestanden bij het gebruik van grondwater, zoals u dat in de Volkskrant noemde
“Agrarische bedrijven

pompen op grote schaal grondwater op voor hun beregening. Ook steeds meer particulieren slaan een waterput in hun tuin. Ik vind het zorgelijk als mensen denken: ik neem grondwater, want dat is gratis en dan heb ik lekker geen last van de waterschaarste. Dat is de verkeerde richting, want zo wordt de grondwatervoorraad langzaam uitgeput en het watersysteem nóg zwaarder belast. Op dit moment zijn er beperkte regels voor grondwatergebruik, de regels verschillen per regio en er wordt nauwelijks actief gehandhaafd. Het lijkt me goed als we in kaart brengen wie grondwater aan de bodem onttrekt, wanneer dat gebeurt en om hoeveel water het gaat. Vervolgens moet de overheid maxima vaststellen en vergunningen uitgeven, en natuurlijk ook controleren of burgers en bedrijven zich daaraan houden.”

Wat betekent de watertransitie voor jullie eigen bedrijfsvoering?

“De waterbeschikbaarheid staat het meeste onder druk op de hoge zandgronden in Twente en de Achterhoek – precies in een van de gebieden waar wij water winnen. De dijkgraaf had het zelfs over Zuid-Franse toestanden. Dan rijst de vraag of wij hier wel water kunnen blijven winnen, of dat we het van verder moeten halen. Een van de ideeën is om water uit >

‘Met dezelfde ambitie, samenwerking en volharding als waarmee we Nederland ooit hebben drooggemaakt, moeten we nu de kwetsbare gebieden weer natter maken’

Jelle Hannema (1961) studeerde rechten aan de Universiteit van Amsterdam. Hij werkte achtereenvolgens als beleidsadviseur bij de VNG en als consultant en directeur bij Royal HaskoningDHV. In 2014 werd hij manager bij Vitens en drie jaar later ceo bij het drinkwaterbedrijf. Hannema is ook bestuurslid van brancheorganisatie VEWIN.

de IJssel met een pijpleiding naar Twente en de Achterhoek te brengen. Maar de watervoorraad in de rivieren is eindig en ook in Duitsland en België proberen ze het rivierwater vast te houden. Een ander nadeel is dat we beschikken over een netwerk van lokale productiebedrijven op de hoge zandgronden. Die functioneren prima en daar geen of minder gebruik van maken, is in zekere zin kapitaalvernietiging.”

Al met al staan jullie voor flinke kosten

“De stijgende watervraag en de klimaatverandering vragen dat we investeren in extra leidingwerk en reservoir- en productiecapaciteit. Daarnaast hebben we een reguliere vervangingsopgave van verouderd leidingwerk, zijn productiebedrijven van midden vorige eeuw toe aan grootschalige renovatie en moeten we investeren in fysieke en cyberveiligheid. Kortom: zowel het verleden als de toekomst doen een greep in onze portemonnee. Complicerende factor hierbij is de financieringsstructuur van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Het is hartstikke logisch dat onze winst wordt gemaximaliseerd, omdat wij een publiek bedrijf en monopolist zijn. Maar het is minder logisch dat het ministerie de zogeheten wacc – de *weighted average cost of capital*: de gemiddelde vermogens-

‘Zoveel tijd hebben we niet meer, de gevolgen van klimaatverandering manifesteren zich sneller en sneller’

kostenvoet, die bepaalt welke vergoeding een drinkwaterbedrijf maximaal gemiddeld aan zijn vermogensverstrekkers mag betalen – heeft vastgesteld op 2,75 procent. De wacc is gekoppeld aan de rentestand en die wordt steeds lager. Dit belemmert onze mogelijkheden om externe financiering aan te trekken. Als VEWIN zijn we hierover in gesprek met het ministerie. Men heeft begrip voor onze investeringsbehoefte en begrijpt dat we hiervoor voldoende ruimte nodig hebben. Ik heb dus goede hoop op een oplossing. Voor nu is het in ieder geval mooi dat Vitens 150 miljoen euro kan lenen van de Europese Investeringsbank om het waterdistributienetwerk op korte termijn uit te breiden.”

Zijn de geesten in maatschappij en politiek rijp voor de veranderingen die jullie bepleiten?

“Steeds meer mensen zien in dat er ingrijpende keuzes nodig zijn om ons watersysteem overeind te houden. Macro vallen de belangen van ons allemaal samen. Namelijk: dat er voldoende water is. Als drinkwatersector onttrekken wij maar een beperkt percentage water aan het systeem. 5 procent van de Nederlandse watervoorraad is nodig voor het drinkwater, 10 procent voor de industrie en de rest voor

natuur en landbouw.

Het kan dus niet zo zijn dat wij als enige aanpassingen moeten doen: alle stakeholders – de nationale en lokale overheid, waterschappen, de landbouwsector – zijn eigenaar van een stukje van het probleem. Het is noodzakelijk dat al deze partijen samenwerken en over hun eigen schaduw heen durven stappen. Ondanks onze relatief bescheiden rol als drinkwaterbedrijf wil ik dat gesprek graag aanjagen: ik begin ongeduldig te worden. Zoveel tijd hebben we niet meer, de gevolgen van klimaatverandering manifesteren zich sneller en sneller.”

En de gemiddelde Nederlander, is die er klaar voor?

“Afgelopen jaren hebben we actief gecommuniceerd met onze klanten. Zoals gewoonlijk zijn er mensen die vooraan in het peloton zitten, mensen die zeggen ‘Het zal wel’ en iedereen die daartussenin zit, maar over het algemeen komt er een positieve respons op onze oproep om zorgvuldig om te gaan met water. En dat geeft ons wel het beeld dat mensen snappen wat er aan de hand is. Maar als we erin slagen om het water beter vast te houden, als we de waterkoek inderdaad weten te vergroten, dan kunnen we de gevolgen voor de burgers zo beperkt mogelijk houden.”•